

Kontekstfrie grammatikker og syntaksanalyse (parsering)

Kap. 3, 4 og 5 i Louden

Kan også lese om dette i notat delvis brukt i INF 3/4110
Se kursets hjemmeside (foreløpig 2007): Penum/læringskrav

INF 5110

31. januar 2008

Stein Krogdahl

Forelesninger fremover:

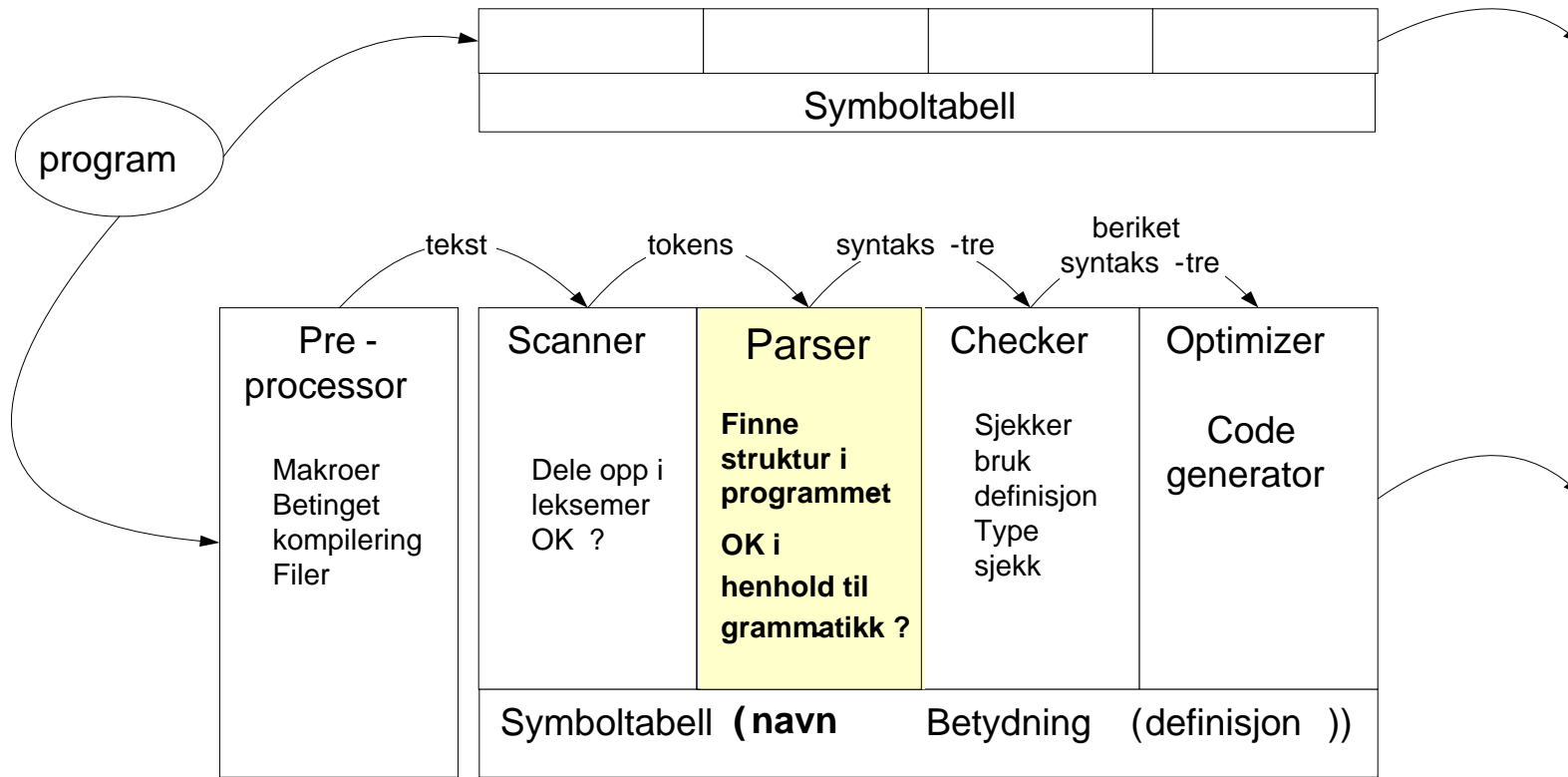
Forelesninger to ganger pr. uke,
hvertfall til og med 12. februar (ut kapittel 5)

Foreleser: Stein Krogdahl

- Utdannet:
 - Ved UiO, Cand.Real. 1973
 - I "Databehandling", som da lå under Matematisk Institutt
- Har vært ved:
 - Universitetet i Tromsø (1973 – 78)
 - Norsk Regnesentral (1978 – 82)
 - Laget Simula-kompilator med Birger Møller-Pedersen
 - Universitetet i Oslo, Ifi (1982 – nå)
- Har drevet med
 - Kombinatoriske algoritmer:
 - Finn beste utplukk som som tilfredstiller bestemte krav o.l.
 - Formell verifikasjon av programmer:
 - Men rettet mot direkte anvendelse
 - Programmeringsspråk: Design og implementasjon
 - Nå: Mest SWAT-prosjektet.

Hvor er vi nå - kap. 3, 4 og 5:

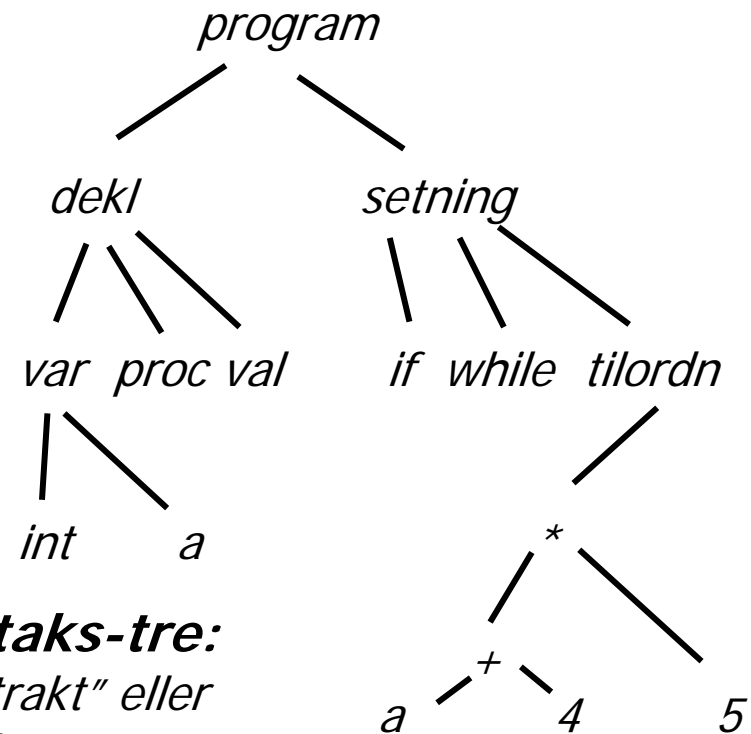
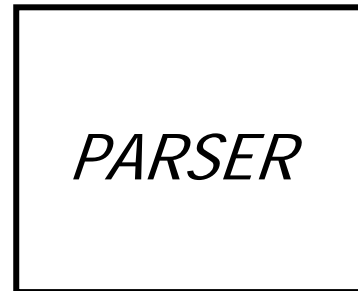

Lex Flex Grammatikker for top-down og bottom up parsing
 Verktøy: Antlr, Yacc, Bison, CUP o.l

Attributtgrammatikker + Div . metoder

Forenklet skisse av hva en parser gjør

Sekvens av
Token
(leksemer) fra
scanner

Syntaks-tre:

"Abstrakt" eller
"konkret".

Det over er typisk
abstrakt.

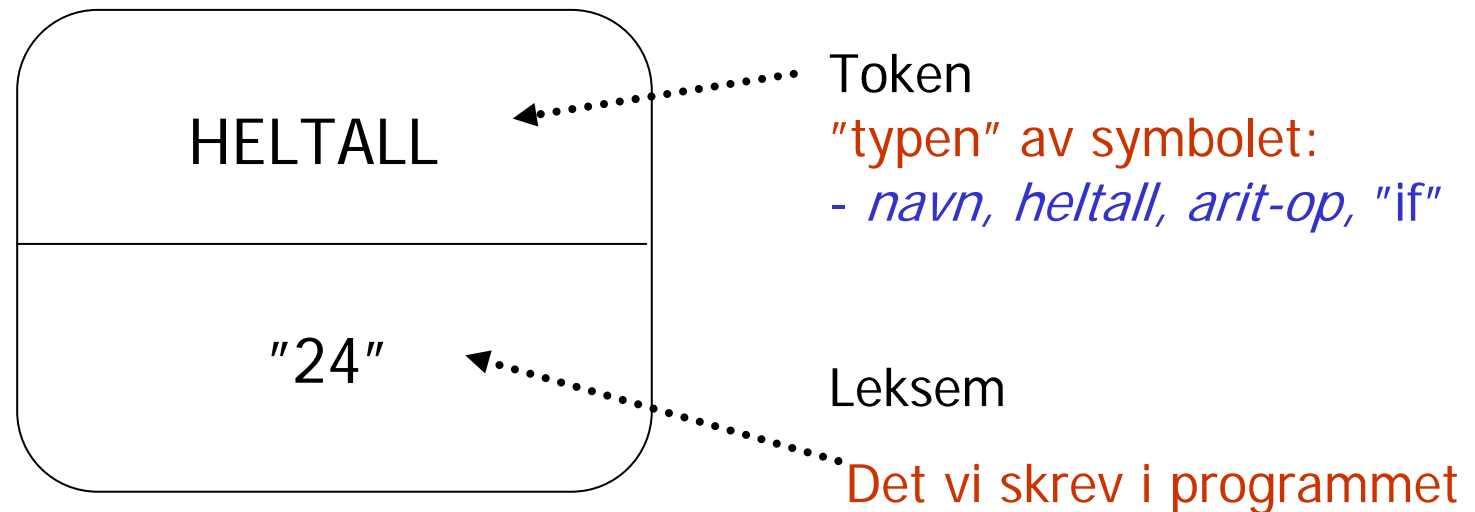

Oversikt – kap 3 (grunnleggende om grammatikker)

- Hva er en grammatikk?
- Kontekstfrie grammatikker og BNF-notasjon
- Parserings-trær og abstrakte syntaks-trær
- Entydige/flertydige grammatikker
- Utvidet notasjon: EBNF og syntaksdiagrammer
- Eksempel
 - *Tiny*

Hva får vi fra scanneren

Vi får en sekvens av slike:

- Ofte kalles også det *hele* for et "token",
- I forbindelse med parsing kalles det også et "terminalsymbol"
- Oppdelingen i token-klasser er ikke alltid opplagt? (+ og * sammen?)

Hva er en grammatikk?

- En grammatikk bruker et antall **symboler**, for å beskrive de "riktige" setninger (programmer) i et "språk"
 - **Terminal-symboler** – De vi får fra scanneren, og oftest tenker vi da mest på deres token-type: *navn, heltall, "if", ...*
 - **Ikketerminal-symboler** - WHILE-SETNING, TILORDNING, KLASSEDEKL, UTTRYKK, ...
 - Startsymbolet : Lovlige setninger er avledet fra dette.
 - **Meta-symboler** - Hjelpesymboler/tegn vi bruker for å sette opp reglene:
- Merk: En grammatikk egner seg best til å *lage* (avlede) riktige setninger ut fra startsymbolet
 - Parserings-problemet er det **omvendte**:
 - Gitt en setning. Kan denne avledes i grammatikken, og hvordan?
- En grammatikk spesifiserer via *regler* for lovlige sammensettinger av terminal- og ikke-terminalsymboler
 - Reglene kalles også *produksjoner*

Kontekstfrie grammatikker: BNF-notasjon med variasjoner

- Bokas vanlige notasjon:

$exp \rightarrow exp \ op \ exp \mid (exp) \mid number$

$op \rightarrow + \mid - \mid *$

- Metasymboler: " \rightarrow " (leses: "Kan ha formene") , " \mid " (leses: "eller")
- Ikke-terminaler: exp, op
- Terminaler : $number, (,), *, +, -$
- Startsymbol: exp

- En tradisjonell måte (Algol 60 rapporten):

$\langle exp \rangle ::= \langle exp \rangle \langle op \rangle \langle exp \rangle \mid (\langle exp \rangle) \mid NUMBER$

$\langle op \rangle ::= + \mid - \mid *$

- Litt utvidet BNF (EBNF):

$exp \rightarrow exp ("+" \mid "-" \mid "*") exp \mid (" (exp)") \mid \mathbf{number}$

Flere måter å skrive den samme grammatikken

- Regnes som den mest basale formen av BNF:

$$exp \rightarrow exp \ op \ exp$$
$$exp \rightarrow (\ exp \)$$
$$exp \rightarrow \mathbf{number}$$
$$op \rightarrow +$$
$$op \rightarrow -$$
$$op \rightarrow *$$

- Kortest mulig (men vi sier gjerne at det fremdeles er 6 regler)

$$E \rightarrow E \ O \ E \mid (\ E \) \mid \mathbf{n}$$
$$O \rightarrow + \mid - \mid *$$

Avledning (venstreavledning) av: (number - number) * number

$exp \rightarrow exp \ op \ exp$
 $exp \rightarrow (\ exp \)$
 $exp \rightarrow \mathbf{number}$
 $op \rightarrow +$
 $op \rightarrow -$
 $op \rightarrow *$

Mellomformer (setningsformer)

Regel (produksjon) brukt

(1)	$exp \Rightarrow exp \ op \ exp$	$[exp \rightarrow exp \ op \ exp]$
(2)	$\Rightarrow (exp) \ op \ exp$	$[exp \rightarrow (\ exp \)]$
(3)	$\Rightarrow (exp \ op \ exp) \ op \ exp$	$[exp \rightarrow exp \ op \ exp]$
(4)	$\Rightarrow (\mathbf{number} \ op \ exp) \ op \ exp$	$[exp \rightarrow \mathbf{number}]$
(5)	$\Rightarrow (\mathbf{number} - exp) \ op \ exp$	$[op \rightarrow -]$
(6)	$\Rightarrow (\mathbf{number} - \mathbf{number}) \ op \ exp$	$[exp \rightarrow \mathbf{number}]$
(7)	$\Rightarrow (\mathbf{number} - \mathbf{number}) * exp$	$[op \rightarrow *]$
(8)	$\Rightarrow (\mathbf{number} - \mathbf{number}) * \mathbf{number}$	$[exp \rightarrow \mathbf{number}]$

Vestreavledning = gjør hele tiden videre avledning fra ikke-terminalen lengst til venstre. Ferdig når det bare er terminal-symboler

$$L(G) = \{ s \mid exp \Rightarrow^* s \}$$

↑
grammatikk

↑
streng med bare terminal-symboler

Avledning (høyreavledning)

av: (number - number) * number

$exp \rightarrow exp\ op\ exp$
 $exp \rightarrow (exp)$
 $exp \rightarrow \mathbf{number}$
 $op \rightarrow +$
 $op \rightarrow -$
 $op \rightarrow *$

Startsymbol

Produksjon brukt

(1) $exp \Rightarrow exp\ op\ exp$	$[exp \rightarrow exp\ op\ exp]$
(2) $\Rightarrow exp\ op\ \mathbf{number}$	$[exp \rightarrow \mathbf{number}]$
(3) $\Rightarrow exp\ * \mathbf{number}$	$[op \rightarrow *]$
(4) $\Rightarrow (exp) * \mathbf{number}$	$[exp \rightarrow (exp)]$
(5) $\Rightarrow (exp\ op\ exp) * \mathbf{number}$	$[exp \rightarrow exp\ op\ exp]$
(6) $\Rightarrow (exp\ op\ \mathbf{number}) * \mathbf{number}$	$[exp \rightarrow \mathbf{number}]$
(7) $\Rightarrow (exp - \mathbf{number}) * \mathbf{number}$	$[op \rightarrow -]$
(8) $\Rightarrow (\mathbf{number} - \mathbf{number}) * \mathbf{number}$	$[exp \rightarrow \mathbf{number}]$

*Høyreavledning = bruk alltid ikketerminalen lengst til høyre
Ferdig når det bare er terminalsymboler*

Det finnes masse andre rekkefølger å avlede en setning fra grammatikken

Opplagte krav til en grammatikk

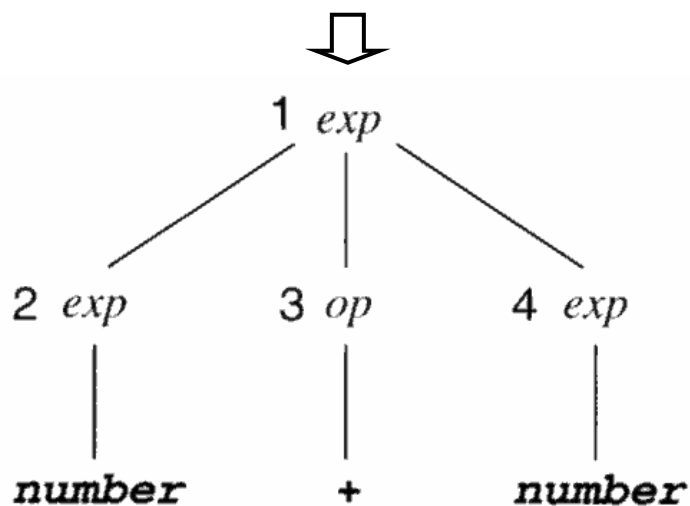
Alle ikke-terminaler:

- Må kunne inngå i en streng avledet fra startsymbolet
 - Må kunne avledes videre til noe som bare inneholder terminal-symboler
 - Eks:
 - $A \rightarrow B x$
 - $B \rightarrow A y$
 - $C \rightarrow z$
 - Kan aldri avlede noe fra A som bare har terminalsymboler
 - C kan ikke inngå i noen streng avledet fra A
- Altså en *håpløs* grammatikk

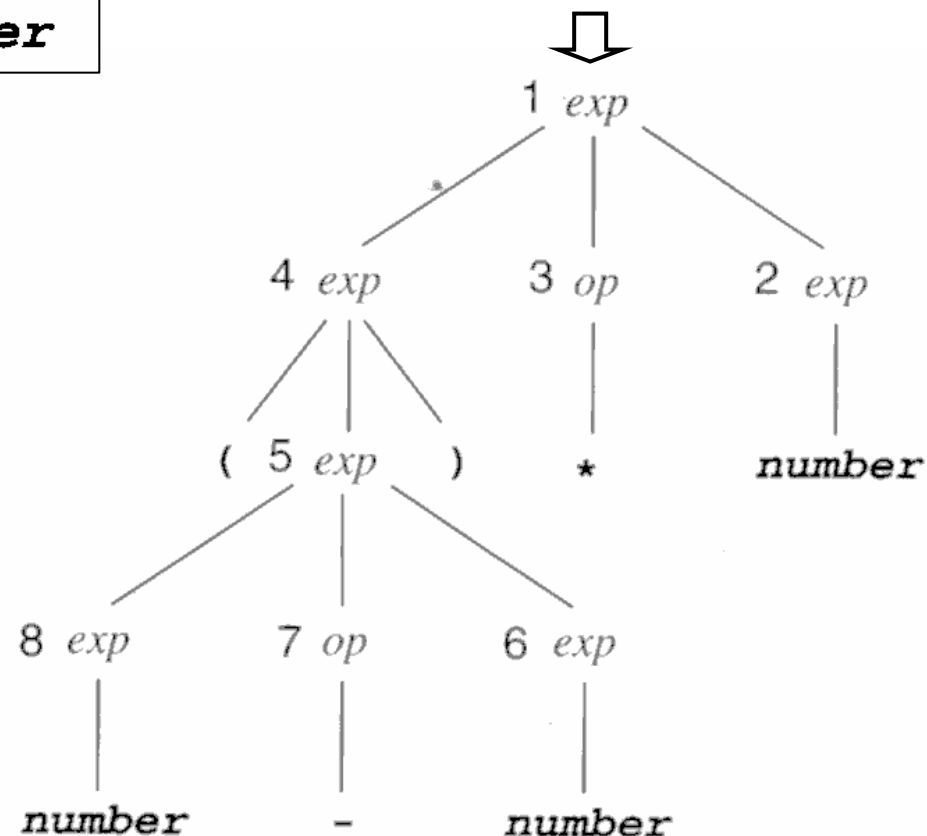
Parserings-tre (konkret syntaks-tre)

- (1) $exp \Rightarrow exp\ op\ exp$
- (2) $\Rightarrow \mathbf{number}\ op\ exp$
- (3) $\Rightarrow \mathbf{number}\ +\ exp$
- (4) $\Rightarrow \mathbf{number}\ +\ \mathbf{number}$

- Representasjon som er uavhengig av avlednings-rekkefølgen
- Tallene angir venstre-avledning

- Tallene angir høyre-avledning
- Ser vi bort fra tallene, gir alle avlednings-rekkefølger det samme treet

Abstrakt syntakstre

Vi tar bort de "unødvendige" nodene i treet, de som stammet fra "syntaktisk sukker" i språket. Vi sitter igjen med det som er den essensielle "meningen" med setningen

Ønsker ofte å skrive ned et tre på en sekvensiell fil:

Kan bruke prefiks eller postfiks form

- Prefiks-form: *først noden, så venstre sub-tre, så høyre sub-tre*):

** - 34 3 42* eller som i boka:

OpExp(Times, OpExp(Minus, Const(34), Const(3)), Const(42))

- Postfiks form: *34 3 - 42 **

- Så lenge det er *et kjent antall operander* for hver operator er disse entydige

Flere parserings-trær

G1:

$statement \rightarrow if-stmt \mid \mathbf{other}$

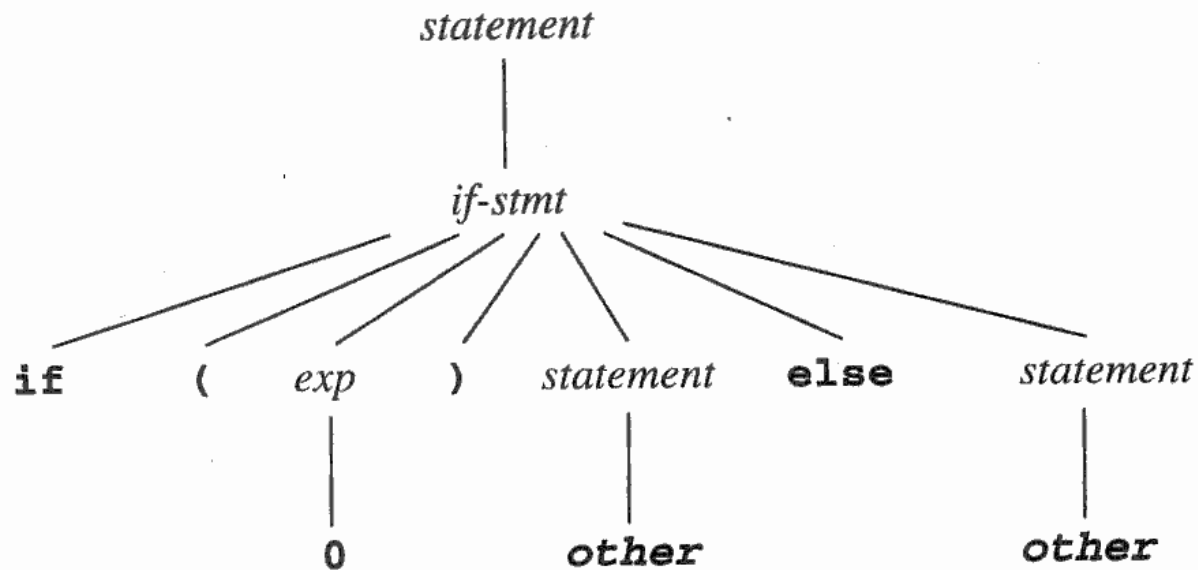
$if-stmt \rightarrow \mathbf{if} (exp) statement$

$\quad \quad \quad \mid \mathbf{if} (exp) statement \mathbf{else} statement$

$exp \rightarrow 0 \mid 1$

Setning:

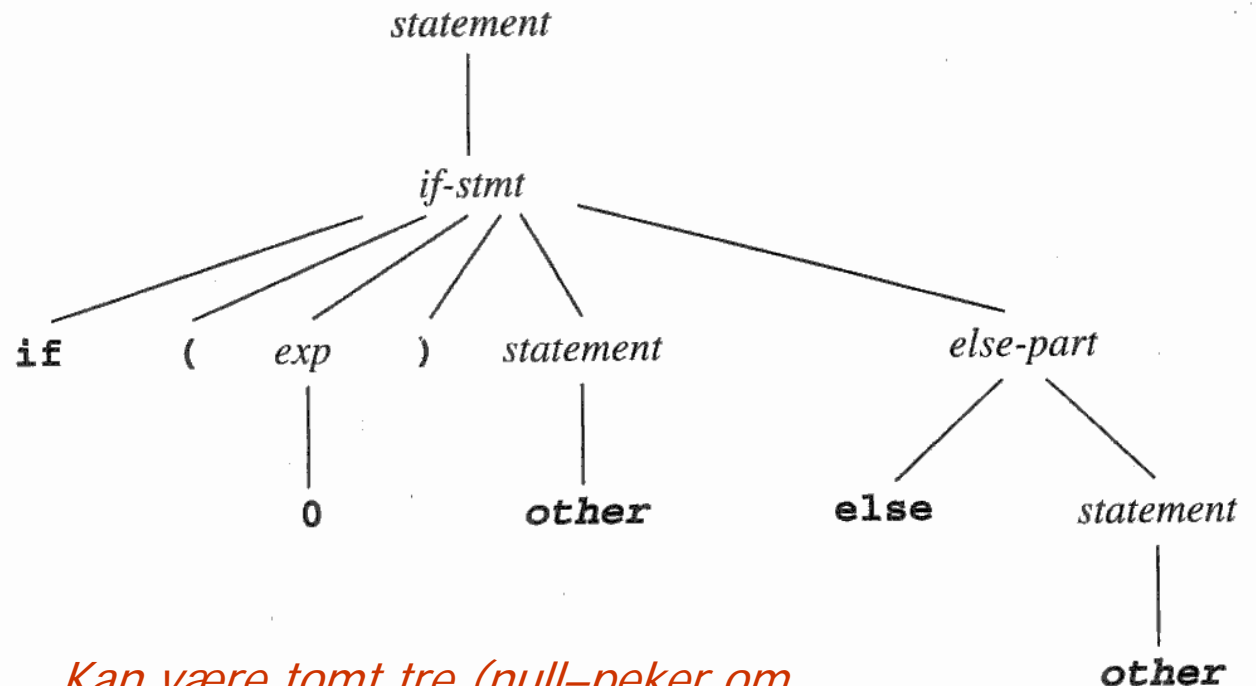
if (0) other else other

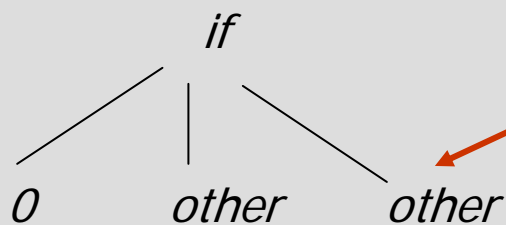
En annen grammatikk G2 for if-setninger

G2:

$statement \rightarrow if\text{-stmt} \mid \mathbf{other}$
 $if\text{-stmt} \rightarrow \mathbf{if} (exp) statement \text{ else-part}$
 $else\text{-part} \rightarrow \mathbf{else} statement \mid \varepsilon$
 $exp \rightarrow \mathbf{0} \mid \mathbf{1}$

Felles abstrakt syntaks-tre for G1 og G2:

Kan være tomt tre (null-peker om det er implementert i Java)

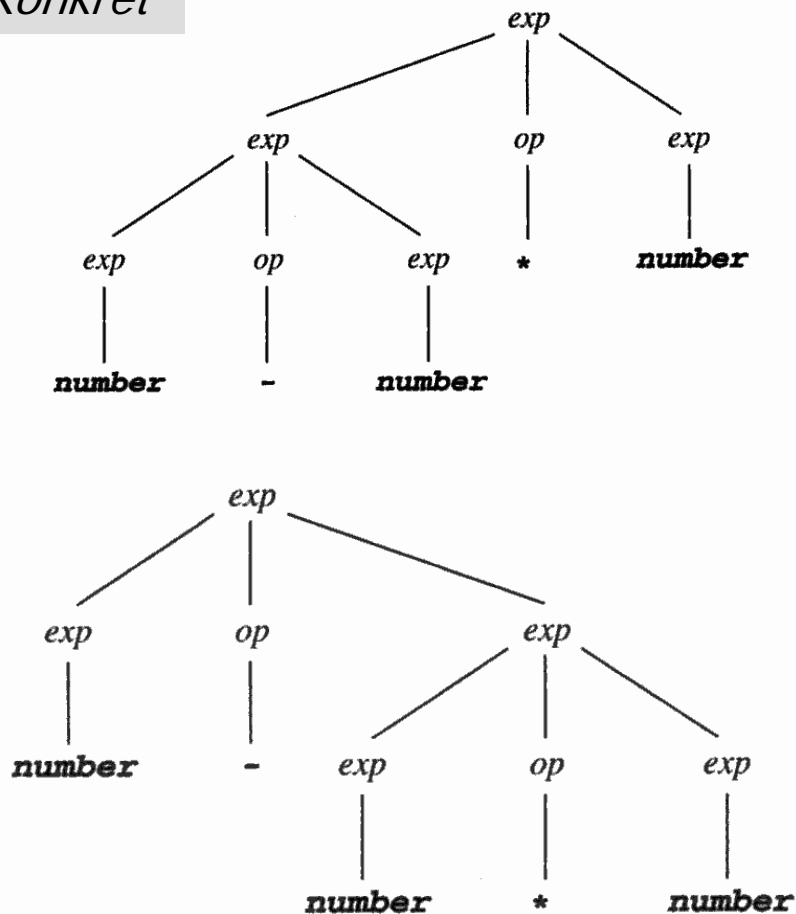
Flertydige grammatikker - analyse av setningen: $n - n * n$

G er flertydig hvis det finnes en setning i $L(G)$ som kan gis flere parserings-trær

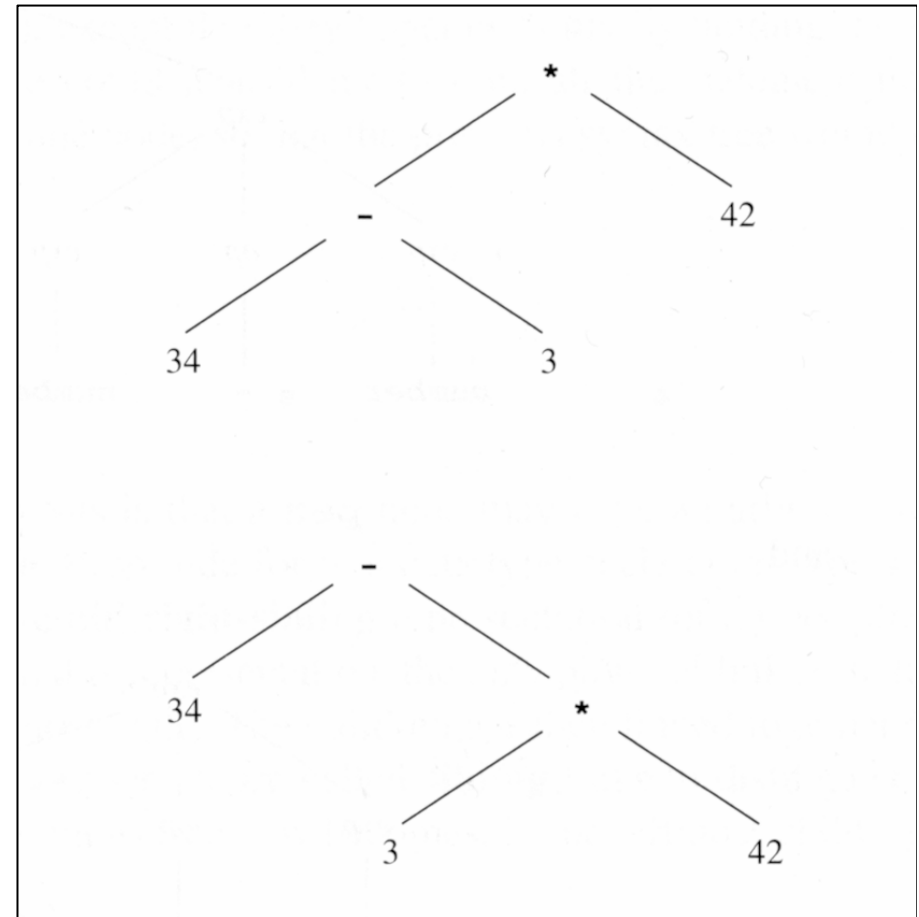
De to trærne kan ofte gi helt forskjellige betydning

$$\begin{aligned} \text{exp} &\rightarrow \text{exp op exp} \mid (\text{exp}) \mid \mathbf{number} \\ \text{op} &\rightarrow + \mid - \mid * \end{aligned}$$

Konkret

Abstrakt

Entydige grammatikker

En ekstra
ikketerminal for
hvert
presedens-nivå

$exp \rightarrow exp \text{ addop } term \mid term$

$addop \rightarrow + \mid -$

$term \rightarrow term \text{ mulop } factor \mid factor$

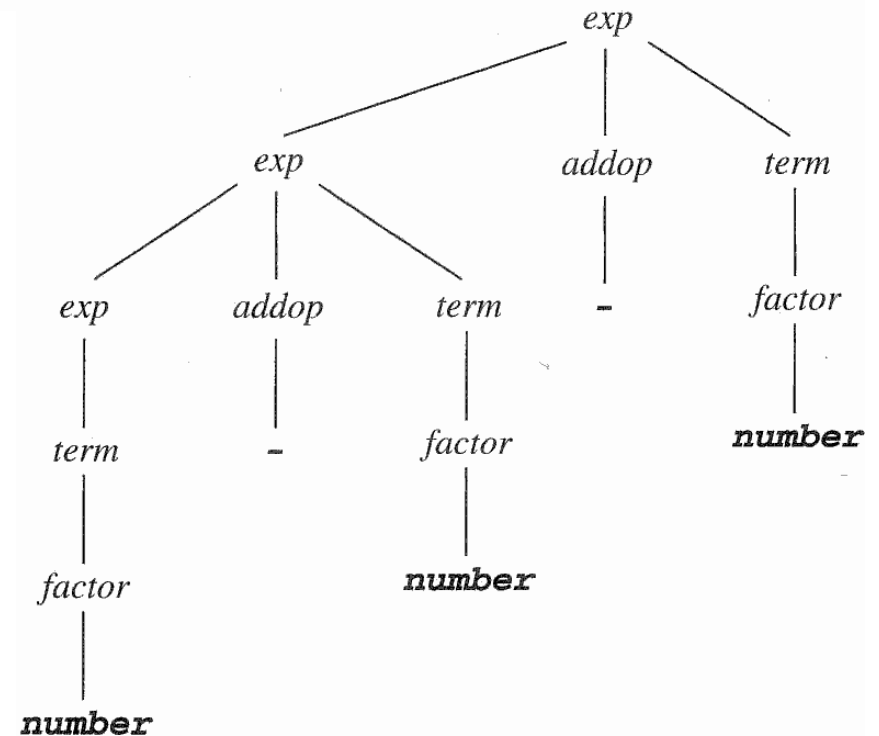
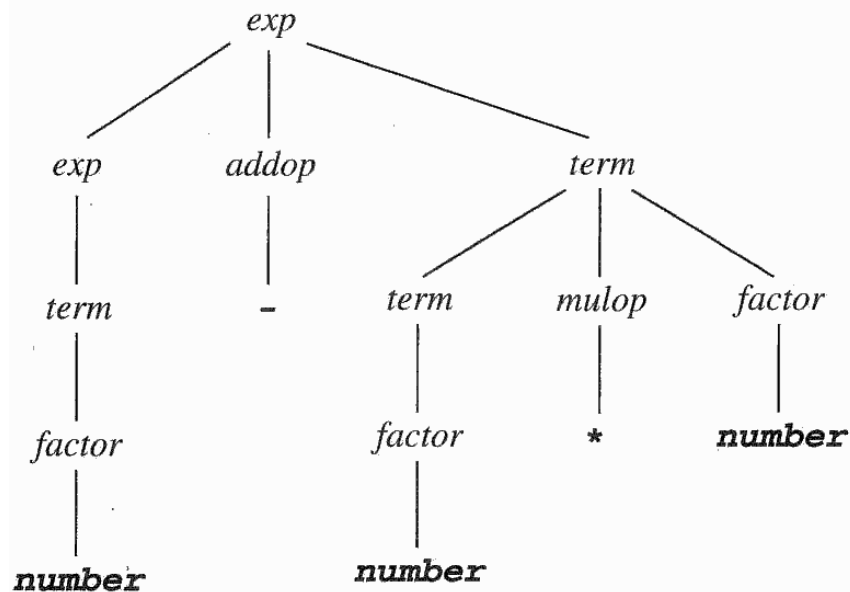
$mulop \rightarrow *$

$factor \rightarrow (exp) \mid \mathbf{number}$

Rekkefølgen angir
venstre/høyre assosiativitet

34-3*42

34-3-42

Presedens og assosiativitet uttrykt i en entydig grammatikk.

- Presedens for operatorer
 - Noen operasjoner gjøres før andre (* før +)
 - **Ordnes ved** en ekstra ikke-terminal for hvert presedensnivå (addop, multop, expop,..) – se forrige grammatikk
- Assosiativitet i grammatikken for operatorer:
 - Venstre (assositivitet) : Operatorer med samme presedens utføres fra venstre mot høyre
 - Høyre (assositivitet) : Operatorer med samme presedens utføres fra høyre mot venstre.
 - Ingen (assositivitet) : Tillater ikke flere slike operasjoner etter hverandre (må bruke parenteser om det er mer enn to operander)
 - **Ordnes med** at uttrykk med slike operatorer bare kan utvides på den ene siden :

$exp \rightarrow exp \text{ addop } term \mid term$

(denne utvider på venstre side og blir venstre assisiativ)

Ingen assosiativitet ordnes slik:

$exp \rightarrow term \text{ addop } term \mid term$

Det er vanlig å:

- Angi språket ved flertydige grammatikk som

$$\begin{aligned} \text{exp} &\rightarrow \text{exp op exp} \mid (\text{exp}) \mid \mathbf{number} \\ \text{op} &\rightarrow + \mid - \mid * \end{aligned}$$

- Oppgi regler for presedens og assosiativitet for hver operasjon, slik at alle setninger får ett entydig syntakstre:

+ , - lav, venstre ass.

* , / høyere , venstre-ass.

↑ , høyerst, høyre ass.

- Dette er helt greit for binære infiks-operatorer, men fungerer "vanligvis" også greit for unære postfiks eller prefiks operatorer

$$3 + 5 / 3 * 2 + 4 \uparrow 2 \uparrow 3$$

Betyr: $(3 + ((5 / 3) * 2)) + (4 \uparrow (2 \uparrow 3))$

Presendens
og
assosiativitet i
Java

Venstre assosiativ

Operator Precedence

Java performs operations assuming the following ordering (or *precedence*) rules if parentheses are not used to determine the order of evaluation (operators on the same line are evaluated in left-to-right order subject to the conditional evaluation rule for `&&` and `||`). The operations are listed below from highest to lowest precedence (we use `<exp>` to denote an atomic or parenthesized expression):

postfix ops	<code>[] . (<exp>) <exp> ++ <exp> --</code>
prefix ops	<code>++<exp> --<exp> -<exp> ~<exp> !<exp></code>
creation/cast	<code>new (<type>)<exp></code>
mult./div.	<code>* / %</code>
add./subt.	<code>+ -</code>
shift	<code><< >> >>></code>
comparison	<code>< <= > >= instanceof</code>
equality	<code>== !=</code>
bitwise-and	<code>&</code>
bitwise-xor	<code>^</code>
bitwise-or	<code> </code>
and	<code>&&</code>
or	<code> </code>
conditional	<code><bool_exp>? <>true_val>: <>false_val></code>
assignment	<code>=</code>
op assignment	<code>+= -= *= /= %=</code>
bitwise assign.	<code>>>= <<= >>>=</code>
boolean assign.	<code>&= ^= =</code>

Ikke-essensiell
flertydighet

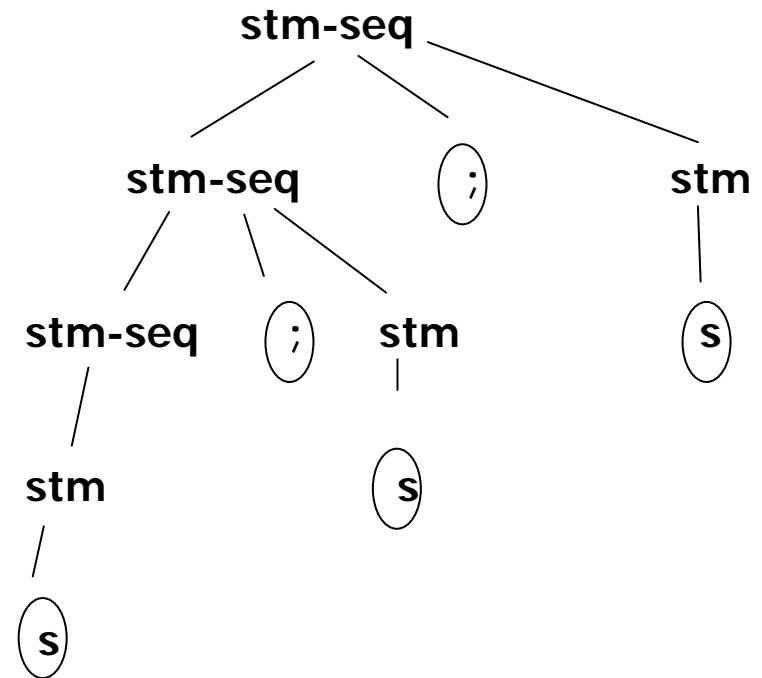
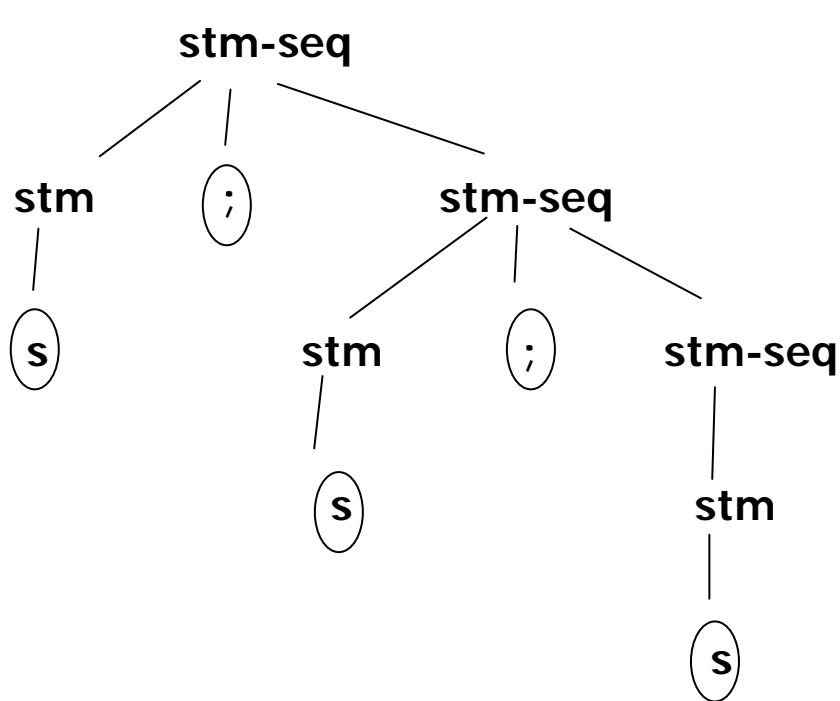
$stm\text{-seq} \rightarrow stm\text{-seq}; stm \mid stm$

$stm\text{-seq} \rightarrow stm; stm\text{-seq} \mid stm$

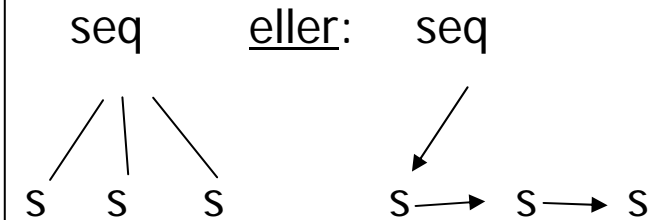
$stm \rightarrow s$

venstre-assos.

høyre-assos.

Kan like gjerne representeres
slik i praksis:

"Dangelig else" - problemet

- Problem: Hvilken **if**-setning skal vi koble **else** til?

```
if (0) if (1) other else other
```

- Grammatikken (flertydig, se neste ark):

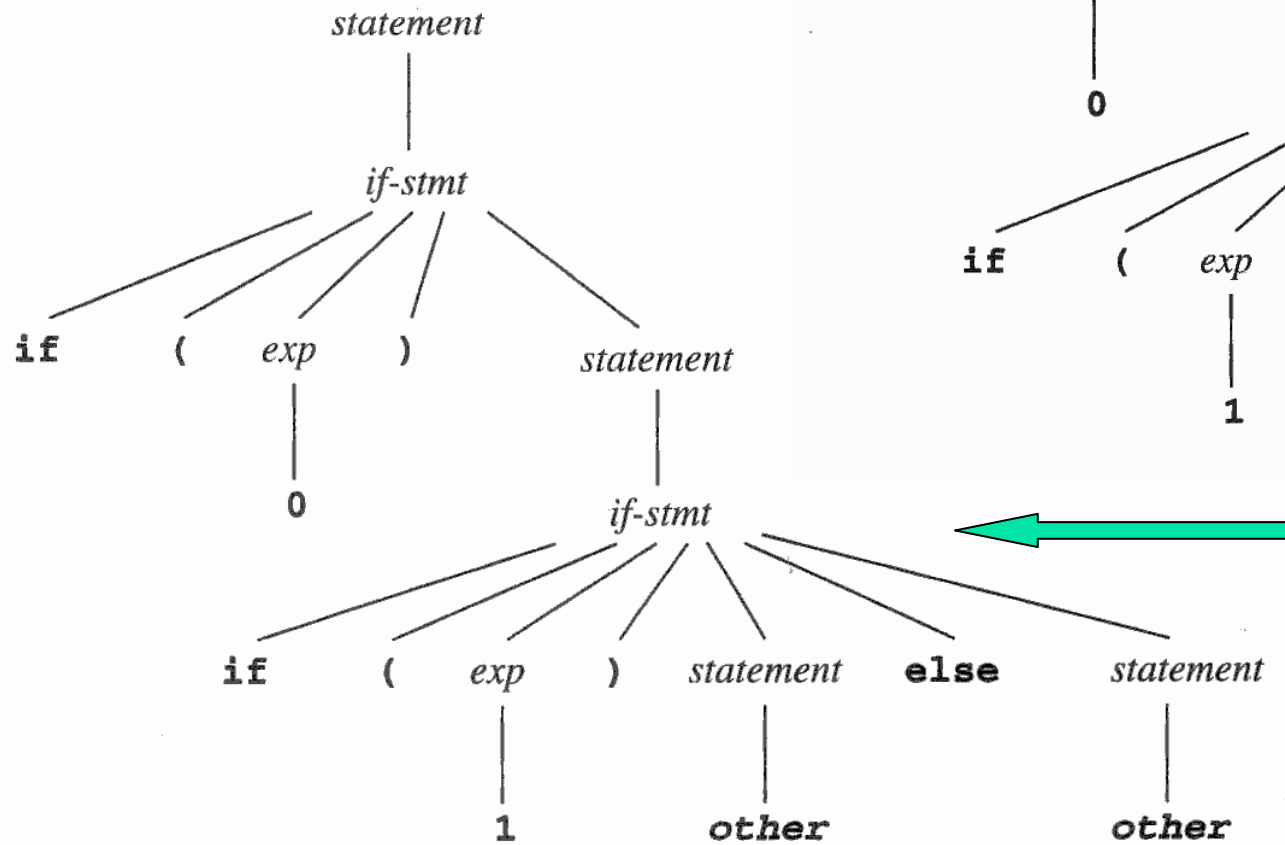
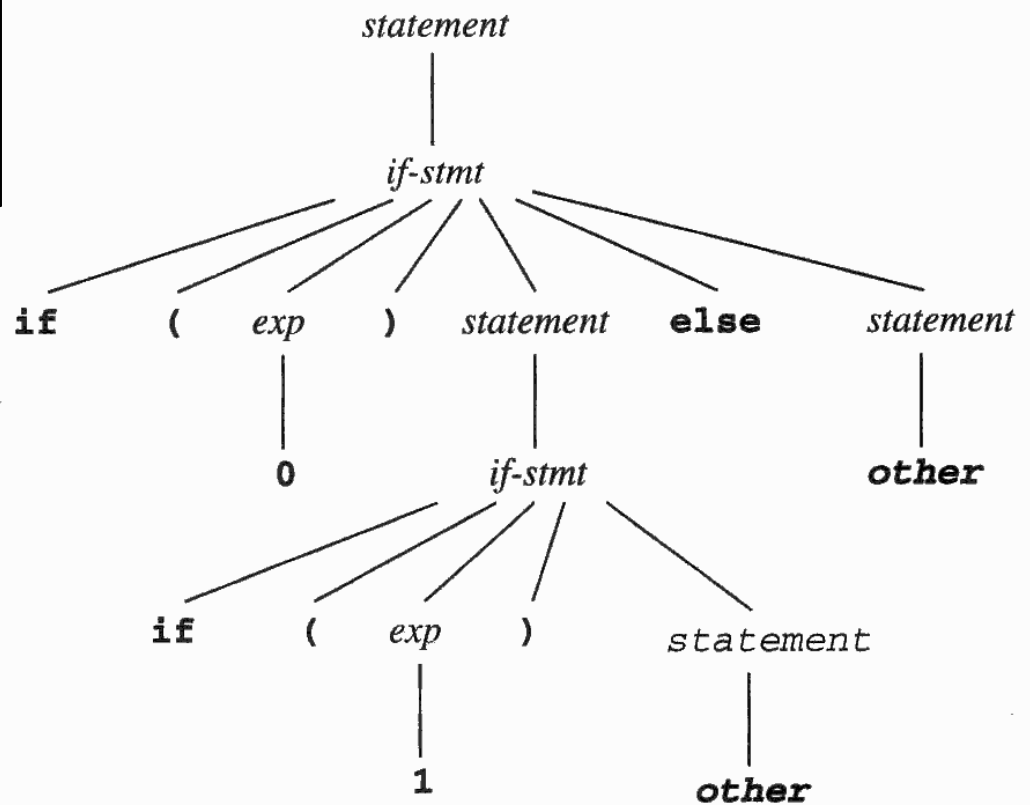
```
statement → if-stmt | other  
if-stmt → if ( exp ) statement  
          | if ( exp ) statement else statement  
exp → 0 | 1
```

To trær for samme setning

$statement \rightarrow if-stmt \mid other$
 $if-stmt \rightarrow if (exp) statement$
 $\quad \quad \quad \mid if (exp) statement else statement$
 $exp \rightarrow 0 \mid 1$

Setning:

`if (0) if (1) other else other`

Vanlig regel gir denne:
 La else bli koblet til nærmeste "ledige" if

Eks: Entydig grammatikk for if-setning.

Gir "vanlig" løsning

`if (0) if (1) other else other`

$statement \rightarrow matched-stmt \mid unmatched-stmt$
 $matched-stmt \rightarrow \mathbf{if} \ (\ exp \) \ matched-stmt \ \mathbf{else} \ matched-stmt \mid \ \mathbf{other}$
 $unmatched-stmt \rightarrow \mathbf{if} \ (\ exp \) \ statement$
 $\quad \mid \ \mathbf{if} \ (\ exp \) \ matched-stmt \ \mathbf{else} \ unmatched-stmt$
 $exp \rightarrow \mathbf{0} \mid \mathbf{1}$

Idé:

Kan ikke ha en unmatched inne i en matchet

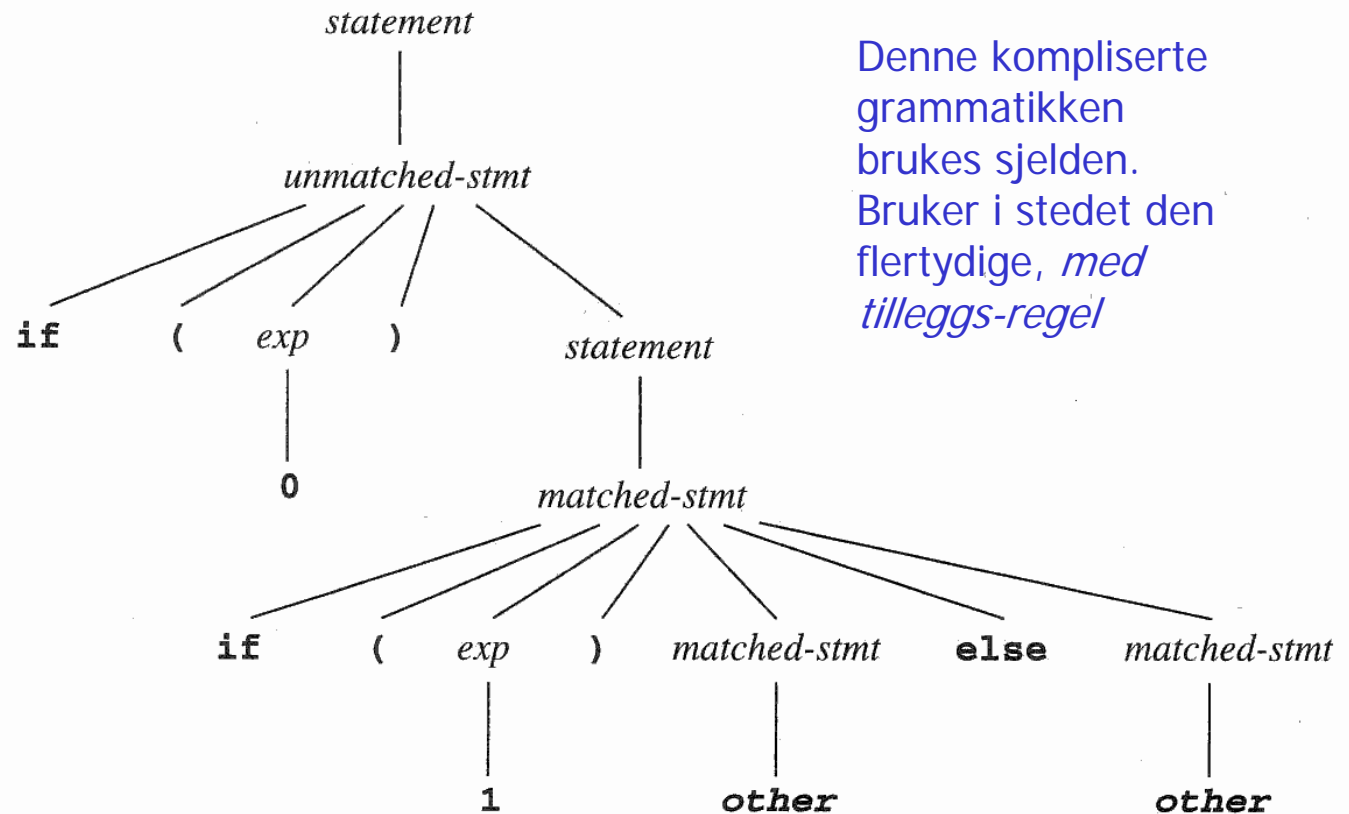
matched-stmt

- kan **ikke** kobles med etterfølgende else

unmatched-stmt

- kan kobles med etterfølgende else

Er det opplagt at denne kan generere alle "lovlige" setninger (ut fra den kortere flertydige grammatikken på forrige to foiler)?

Denne kompliserte grammatikken brukes sjelden. Bruker i stedet den flertydige, med tilleggs-regel

Utvidet BNF (EBNF)

Idé: Man kan generelt bruke "regulære uttrykk" på høyresiden i produksjoner

Vanlig: α^* skrives: $\{\alpha\}$ α er en streng av terminaler og ikke-terminaler
 $\alpha?$ skrives: $[\alpha]$

Eksempel:

$exp \rightarrow exp \text{ ("+" | "-" | "*") } exp \mid \text{ "(" } exp \text{ ")" } \mid \mathbf{number}$

Meta-symbol ikke-meta

$A \rightarrow A \alpha \mid \beta$ kan skrives: $A \rightarrow \beta \{\alpha\}$

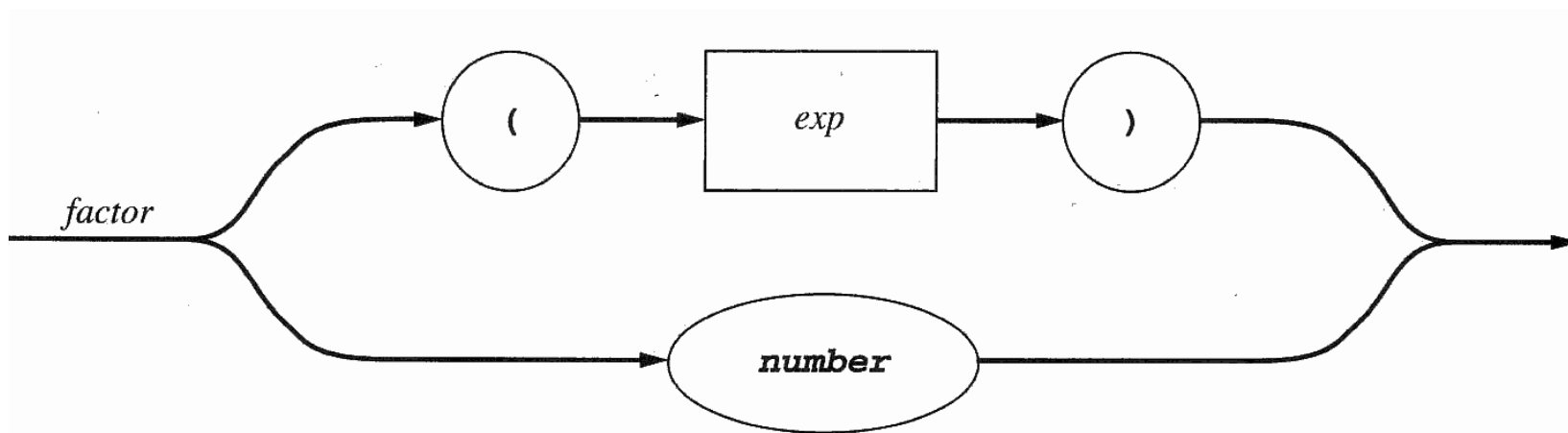
$A \rightarrow \alpha A \mid \beta$ kan skrives: $A \rightarrow \{\alpha\} \beta$

$stm\text{-seq} \rightarrow stm \{ ; stm \}$ eller $\rightarrow \{ stm ; \} stm$

$if\text{-setn} \rightarrow \underline{if} (expr) stm [\underline{else} stmt]$

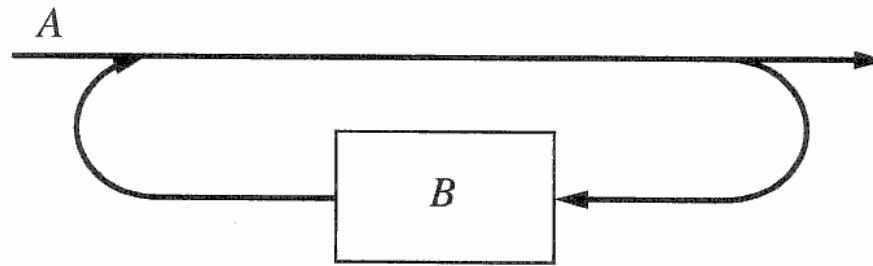
Merk: For en del aut. verktøy *må* man bruke basal BNF.

Syntaks-diagrammer

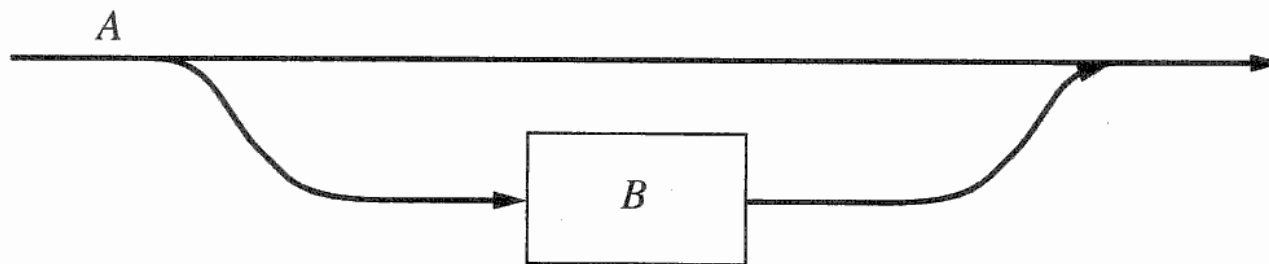
$$factor \rightarrow (exp) \mid number$$

Merk: "Entydige syntakstre" og andre liknende begreper er ikke så naturlig å definere her

$A \rightarrow \{ B \}$

$A \rightarrow [B]$

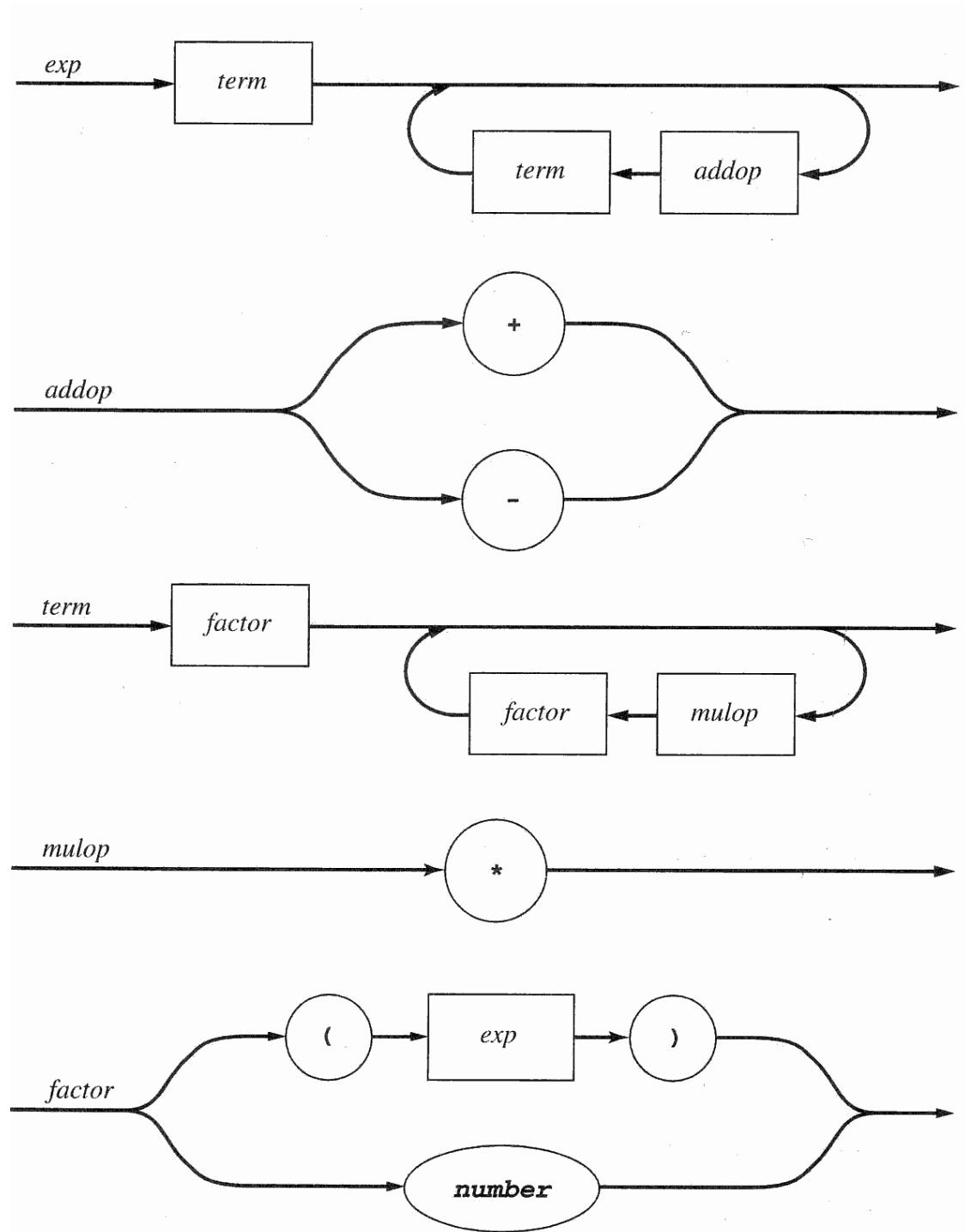

BNF-grammatikk:

$exp \rightarrow exp \text{ addop } term \mid term$
 $addop \rightarrow + \mid -$
 $term \rightarrow term \text{ mulop } factor \mid factor$
 $mulop \rightarrow *$
 $factor \rightarrow (exp) \mid \mathbf{number}$

EBNF-grammatikk for samme "språket". De tilsvarer mer direkte syntaksdiagrammene:

$exp \rightarrow term \{ addop term \}$
 $addop \rightarrow + \mid -$
 $term \rightarrow factor \{ mulop factor \}$
 $mulop \rightarrow *$
 $factor \rightarrow (exp) \mid \mathbf{number}$

Chomsky-hierarkiet

a er vilkårlig terminalsymb.
 β, α, γ er vilkårlig streng av terminal- og ikke-terminalsymb.
 A, B er ikke-terminaler

- Type 0 – språk
 - Urestriktede prod.:

$\alpha \rightarrow \beta, \quad \alpha \neq \varepsilon \quad (\alpha \text{ er ikke-tom})$

- Type 1 – språk
 - Kontekst-sensitive produksjoner

$\beta A \gamma \rightarrow \beta \alpha \gamma$

- Type 2 – språk
 - Kontkstfrie prod:

$A \rightarrow \alpha$

- Type 3 språk
 - Regulære språk:
 - Regulære utrykk
 - NFA
 - DFA

Produksjoner bare på formen:

$A \rightarrow B a \quad \text{og} \quad A \rightarrow a$

eller bare på formen:

$A \rightarrow a B \quad \text{og} \quad A \rightarrow a$

BNF-grammatikk for TINY

program → *stmt-sequence*
stmt-sequence → *stmt-sequence* ; *statement* | *statement*
statement → *if-stmt* | *repeat-stmt* | *assign-stmt* | *read-stmt* | *write-stmt*
if-stmt → **if** *exp* **then** *stmt-sequence* **end**
 | **if** *exp* **then** *stmt-sequence* **else** *stmt-sequence* **end**
repeat-stmt → **repeat** *stmt-sequence* **until** *exp*
assign-stmt → **identifier** := *exp*
read-stmt → **read** **identifier**
write-stmt → **write** *exp*
exp → *simple-exp* *comparison-op* *simple-exp* | *simple-exp*
comparison-op → < | =
simple-exp → *simple-exp* *addop* *term* | *term*
addop → + | -
term → *term* *mulop* *factor* | *factor*
mulop → * | /
factor → (*exp*) | **number** | **identifier**

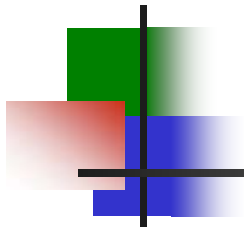
Nodestruktur i C for TINY

```
typedef enum {StmtK,ExpK} NodeKind;
typedef enum {IfK,RepeatK,AssignK,ReadK,WriteK}
    StmtKind;
typedef enum {OpK,ConstK,IdK} ExpKind;

/* ExpType is used for type checking */
typedef enum {Void,Integer,Boolean} ExpType;


#define MAXCHILDREN 3

typedef struct treeNode
    { struct treeNode * child[MAXCHILDREN];
      struct treeNode * sibling;
      int lineno;
      NodeKind nodekind;
      union { StmtKind stmt; ExpKind exp;} kind;
      union { TokenType op;
              int val;
              char * name; } attr;
      ExpType type; /* for type checking of exps */
    } TreeNode;
```

Nodestruktur i C for Tiny

If, Repeat, Assign, Read, Write - tegnes:

Op, Const, id - tegnes:

Brukes bare for exp-kind

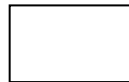
kind:

stm-kind / expr.-kind

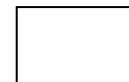
attr:

op / val / name

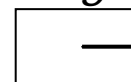
lineno:

type:

sibling:

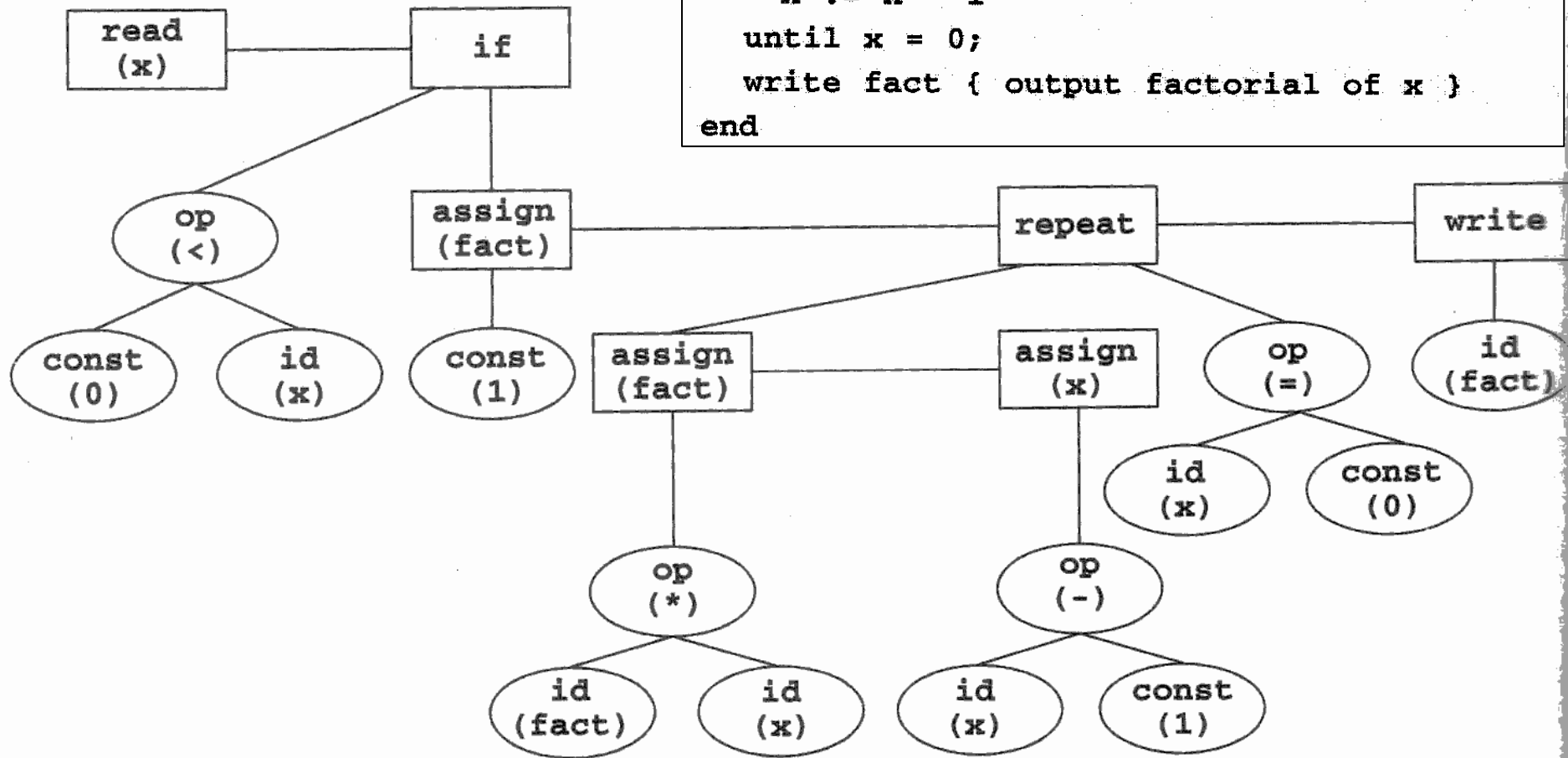
child:

Denne nodestrukturen passer enda bedre med et OO-språk med klasser og subklasser **som implementasjons-språk**. Da får vi et helt hierarki av klasser for nodene

Abstrakt syntakstre for et Tiny-program

```
read x; { input an integer }
if 0 < x then { don't compute if x <= 0 }
  fact := 1;
  repeat
    fact := fact * x;
    x := x - 1
  until x = 0;
write fact { output factorial of x }
end
```


Spørsmål: Hvordan kunne klasse-hierarkiet se ut som beskriver disse node-typer?

Noen spørsmål om Tiny-grammatikken

program → *stmt-sequence*
stmt-sequence → *stmt-sequence ; statement | statement*
statement → *if-stmt | repeat-stmt | assign-stmt | read-stmt | write-stmt*
if-stmt → **if** *exp* **then** *stmt-sequence* **end**
 | **if** *exp* **then** *stmt-sequence* **else** *stmt-sequence* **end**
repeat-stmt → **repeat** *stmt-sequence* **until** *exp*
assign-stmt → **identifier** := *exp*
read-stmt → **read identifier**
write-stmt → **write** *exp*
exp → *simple-exp comparison-op simple-exp | simple-exp*
comparison-op → < | =
simple-exp → *simple-exp addop term | term*
addop → + | -
term → *term mulop factor | factor*
mulop → * | /
factor → (*exp*) | **number** | **identifier**

- Er grammatikken entydig?
- Hva om vi vil tillate tomme setninger
- Hva om vi vil ha semikolon etter og ikke mellom setningene?
- Hva slags assosiativitet og presedens er det for operatorene?

Hvorfor ikke bare én (stor) grammatikk?

- Kunne vi ikke laget én (stor) grammatikk som sa 'alt' om språket
 - F.eks. det som tas av skanneren: hvordan tall, variable etc. er definert
 - Som sa at det skal være samme type på hver side av en tilordning
- Vi bruker ikke grammatikker til å spesifiserer 'alt' ved språket, fordi:
 - En slik grammatikk ville i det minste bli 'uhåndterlig stor'
 - Faktisk umulig å formulere visse aspekter ved programmeringsspråk ved den typen grammatikker vi bruker
 - F.eks. at alle variable er deklarerert
 - mye greiere å ta:
 - enkle ting i skanneren,
 - setningsformen i parseren
 - mer kompliserte krav i semantikk-sjekkeren
 - jfr. samlebandsproduksjon av biler (bilen lages i flere steg)
- Må ofte jobbe med hvordan vi formulerer en grammatikk for at den skal gi en god/riktig parser
 - flere måter å formulere grammatikken for et språk